

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

GENERAL DESCRIPTION ADMINISTRATIVE OFFENSES AMONG CHILDREN IN UKRAINE

Лесько Н.В.,

кандидат юридичних наук, асистент
кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті досліджується динаміка зростання адміністративних правопорушень серед дітей. Проаналізовано причини підвищення рівня латентності адміністративних правопорушень. Автор акцентує увагу на необхідності дослідження вказаних правопорушень з точки зору адміністративної деліктології.

Ключові слова: адміністративні правопорушення, неповнолітні, діти, адміністративна відповідальність, адміністративні стягнення, заходи впливу.

В статье исследуется динамика роста административных правонарушений среди детей, рассматриваются причины повышения уровня латентности административных правонарушений. Акцентируется внимание на необходимости исследования указанных правонарушений с точки зрения административной деликтологии.

Ключові слова: административные правонарушения, несовершеннолетние, дети, административная ответственность, административные взыскания, меры воздействия.

The article examines the dynamics of growth of administrative offenses among children treated causes increased latency administrative offenses. The attention to the need to study these offenses in terms of administrative deliktology.

Key words: administrative offenses, juvenile, kids, administrative responsibility, administrative penalties, sanctions.

Постановка проблеми. У загальній структурі вчинених у країні протиправних діянь адміністративні правопорушення займають значне місце. Вони характеризуються масштабністю, завданням істотної шкоди законним інтересам особи, суспільства та держави. Профілактичні заходи, які застосовує держава, на жаль, не приносять бажаних результатів. Наголошено, що протиправний шлях неповнолітнього часто починається з виявів девіантної поведінки, а пізніше переростає у вчинення адміністративних правопорушень. Натомість недостатнє і несвоєчасне реагування на вчинення дітьми адміністративних правопорушень призводить до формування в них відчуття безкарності та всюдозволеності.

Саме тому **метою** цієї статті є дослідження стану загальної характеристики адміністративних правопорушень серед дітей, а також обґрунтування пропозицій, спрямованих на удосконалення профілактичної діяльності серед дітей.

Стан дослідження. Окремі питання адміністративної відповідальності неповнолітніх як суб'єктів адміністративної відповідальності та адміністративно-деліктного процесу розглядають О.М. Бандурка, І.Л. Бородин, Ю.П. Битяк, Б.М. Козлов, В.М. Манохін, В.Д. Сорокін, М.М. Тищенко, Я.М. Шевченко.

Виклад основного матеріалу. Правопорушення неповнолітніх – це своєрідний барометр, що визначає рівень морального стану суспільства [1, с. 225]. Слід зазначити, що протиправний шлях неповнолітнього часто починається з порушень дисципліни в школі, а пізніше переростає у вчинення адміністративних правопорушень. Натомість, як зазначалося вище, недостатнє та несвоєчасне реагування на вчинення

підлітками адміністративних правопорушень призводить до формування в них відчуття безкарності та всюдозволеності. На думку багатьох науковців, загальну економічну шкоду від адміністративних правопорушень можна співставити зі шкодою, завданою багатьма видами небезпечних злочинів [2, с. 33].

Необхідно зазначити, що ситуація, що склалась у сфері розвитку підростаючого покоління, зовсім невтішна. До певної міри вона є складовою демографічної кризи, однак тут має місце погіршення не лише кількісних, а й якісних характеристик цієї вікової категорії населення, зокрема загострюється проблема здоров'я неповнолітніх.

Так, вступаючи до школи, вже 60% дітей мають ті чи інші порушення соматичного та психічного характеру. Бентежить масштабність соціального сирітства. Серед дітей-сиріт і дітей, які залишилися без батьківського піклування (а це – близько 90 тис.), майже 7% є круглими сиротами [3].

Також слід зазначити, що в Україні упродовж останніх років спостерігається стійка тенденція до зниження кількості безпритульних та бездоглядних дітей. За даними Державного департаменту з усунування та захисту прав дитини, завдяки проведенню упродовж 2008 р. профілактичних рейдів «Діти вулиці», «Підліток», «Вокзал» було вилучено безпосередньо з вулиці, з комп'ютерних клубів, розважальних закладів та сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, 31 тис. дітей (у 2007 р. – понад 37 тис.). Кількість виявлених безпритульних, схильних до бродяжництва та жебракування дітей, проти 2007 р. загалом зменшилась на 30 %, або на 2687 осіб (з 8850 дітей у 2007 р. до 6163 дітей у 2008 р.). Вод-

ночас зменшується і відносний показник дітей, вилучених з вулиці, до загальної кількості дитячого населення: у 2005 році він становив 0,46 %, у 2007 р. – 0,44% , у 2008 р. – 0,37% [4].

У загальній структурі вчинених у країні протиправних діянь значне місце займають адміністративні правопорушення. Вони характеризуються масштабністю, заподіянням істотної шкоди законним інтересам особистості, суспільства та держави, вчинені в різних галузях і сферах діяльності. Профілактичні заходи, що застосовуються державою, на жаль, не приносять бажаних результатів. В останні роки не відбулося істотного скорочення найпоширеніших порушень громадського порядку (дрібне хуліганство, поява в п'яному вигляді в громадських місцях), адміністративних правопорушень на транспорті тощо.

Водночас, спостерігається стійка динаміка зростання адміністративних правопорушень. Відповідно до аналізу стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції 2006–2010 рр. кількість неповнолітніх, до яких застосовано заходи впливу, передбачені ст. 24–1 КУпАП у 2006 становила 6,8 тис., у 2007 – 8,4 тис. неповнолітніх осіб, що на 23,1% більше ніж 2006 р. У 2008 р. заходи впливу, передбачені ст. 24–1 КУпАП застосовано до 10,5 тис. неповнолітніх осіб, що на 25,4% більше ніж у 2007 р., у 2009 р. кількість неповнолітніх осіб, відносно яких застосовано заходи впливу, передбачені ст. 24–1 КУпАП, збільшилася з 10,5 тис. до 19,3 тис., або в 1,8 рази порівняно з 2008 р. У 2010 р. збереглася тенденція до збільшення кількості неповнолітніх осіб, щодо яких суди застосували заходи впливу, передбачені ст. 24–1 КУпАП, їх кількість збільшилась з 19,3 тис. до 30,3 тис., або на 57% порівняно з 2009 р. [5].

Окрім того, протягом останніх років зменшується чисельність дітей, які перебувають на обліку в органах кримінальної міліції в справах дітей. З 2005 р. чисельність таких дітей скоротилась майже на 27% і становила у 2007 р. 30,4 тис. дітей проти 41,5 тис. дітей у 2005 р. [4].

Зменшення чисельності дітей, які перебувають на обліку в органах кримінальної міліції в справах дітей, на перший погляд може свідчити про зниження рівня порушення дітьми закону. Однак, враховуючи відсутність кардинальних змін у політиці щодо профілактики правопорушень, які могли б сприяти швидкому усуненню соціально-економічних та культурних чинників виникнення делінквентних проявів у дітей, можна припустити, що йдеться про зменшення кількості випадків контактів дітей з офіційною системою правосуддя та підвищення рівня латентності дитячих правопорушень.

Погоджуємось з думкою О.І. Остапенка про те, що приховані адміністративні делікти негативно впливають на особу порушника, на людей, які його оточують, і перетворюють приховану деліктність на явище, що самовідтворюється в ще більших розмірах у соціальній практиці. Вивчення поширення прихованої адміністративної деліктності має велике значення для організації запобігання з цим

негативним явищем. З огляду на це, вченим слушно зауважується, що обмеження цього негативного соціального явища повинно відбуватися за такими напрямками: а) проведення профілактичної роботи; б) своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності до законодавства; в) реєстрація всіх вчинених адміністративних деліктів; г) притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчинили делікти [6, с. 80].

Необхідно зазначити, що з урахуванням ступеня розповсюдженості делікти класифікують на такі групи: 1) природно-латентні; 2) штучно-латентні; 3) прикордонно-суміжні ситуації. Природна латентність адміністративних деліктів залежить від низки причин, що тією або іншою мірою впливають на вчинення і виявлення адміністративних деліктів. Сюди входять: адміністративні делікти, про вчинення яких потерпілий не повідомляє правоохоронні органи через свою незацікавленість в їх виявленні; адміністративні делікти, в яких відсутній чітко визначений потерпілий; адміністративні делікти, про факт вчинення яких відомо лише самому порушнику (наприклад, зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів або дрібне розкрадання державного та колективного майна). Штучно-латентні адміністративні делікти включають сукупність деліктів, про які відомо правоохоронним органам, але вони не взяті на облік, а також урахованих, але частково або повністю не виявлених. Прикордонно-суміжні ситуації латентності виникають у випадках, коли порушник добросовісно помиляється стосовно вчиненого ним адміністративного делікту, або коли особа, яка виявила вчинений делікт, не усвідомлює його небезпечного і шкідливого значення [6, с. 89–90].

Загальновідомим є той факт, що на стан правопорушень у суспільстві багато в чому впливає соціально-економічна ситуація в державі. Погоджуємось з точкою зору В.І. Шакуна, який зазначає, що особливістю національної протиправної поведінки є те, що вона викликана старими (тоталітарними) і новими (ринковими) соціальними суперечностями. Протиправна поведінка – це феномен, що виникає внаслідок суперечливих процесів, котрі відбуваються в економіці, соціальній сфері, ідеології і політиці. Історія свідчить, що переломні етапи розвитку суспільства завжди супроводжуються негативними явищами, котрі викликають кількісні та якісні зміни злочинності [7, с. 47].

Відповідно до Зведеної III та IV періодичної національної доповіді про реалізацію Україною положень Конвенції ООН про права дитини (2002–2006 рр.) моніторинг ситуації з бідністю за час реалізації Стратегії подолання бідності з 2001 р. за національною межею бідності свідчить, що рівень бідності практично не змінився і становить близько 28%. Найбільше від бідності потерпають сім'ї з дітьми. Так, серед молодих сімей з дітьми, які мешкають окремим домогосподарством (саме до цього сьогодні прагне кожна молода сім'я), бідність за відносними критеріями вища в 5,4 разів, а за абсолютними – у

2,9 разів, ніж у сім'ях, де дітей немає. Багатопоколінні домогосподарства з молоддю, дітьми та особами пенсійного віку (типові сільські родини) потерпають від бідності в 1,6 разів за відносними критеріями і в 1,5 разів за абсолютними критеріями частіше, ніж пересічна українська родина [8].

В останні роки збільшилась кількість молодих людей, для яких мета життя полягає лише в досягненні матеріального добробуту, за будь-яку ціну. Праця, навчання втратили суспільну цінність і стали носити виключно прагматичний характер – найбільше отримати благ. Така позиція підлітків все частіше проявляється у відкритій та агресивній формі, а також сприяє вчиненню правопорушень дітьми.

Найбільш точним поняттям, що характеризує становище сучасного школяра, сьогодні є поняття «маргінальність». У сучасному суспільстві молодь як соціальна група за способом життя все більше витісняється в маргінальний прошарок, а девіація є прямим наслідком зростаючої маргінальності молодих людей. Сучасний підліток знаходиться між двома соціальними групами. Неповнолітній постійно прагне піти з менш привабливої групи в більш привабливу, в якій він ще не перебуває [9, с. 10–11].

Серед правопорушників значно більше хлопців, ніж дівчат. З психологічної точки зору в плані встановлення статевої ідентичності перед хлопцем стоїть важке завдання: змінити першоосновну жіночу ідентифікацію на чоловічу за зразком значущих дорослих чоловіків і культурних стандартів. Однак вирішення цього завдання ускладнюється тим, що практично всі з ким близько стикається дитина, особливо в сучасному суспільстві (вихователі дитячого саду, лікарі, вчителі) – жінки. Не дивно, що в підсумку хлопчики набагато менше знають про поведінку, яка б відповідала чоловічій статевій ролі. Тому протиправна поведінка є додатковим каналом чоловічої статевої ролі [10, с. 88–89].

Ю.І. Ковальчук зазначає, що більша інтенсивність правопорушень серед неповнолітніх спостерігається в містах. Пояснюється це особливостями міського життя, де створюються більш сприятливі умови для правопорушень. У містах, наприклад, вища густина населення, особливо у великих, і в той же час слабкіші зв'язки між людьми (особливо за місцем проживання), люди менше знають один одного. З одного боку, це полегшує небажані знайомства та контакти між неповнолітніми, вплив на них негативного елемента, а з іншого – ускладнює своєчасне виявлення таких фактів і протидію їм. В умовах міста з його порівняно великою територією і майже незнайомим

населенням, коли батьки працюють або знаходяться далеко від дому, набагато важче здійснювати контроль за поведінкою і дозвіллям неповнолітніх.

Слід зазначити, що в місті є деякі специфічні умови, що сприяють вчиненню окремих видів правопорушень, поширених серед підлітків. Так, у містах, особливо обласного значення, де поширений громадський транспорт (тролейбус, трамвай), неповнолітні (як правило, школярі, студенти або безробітні) намагаються проїхати без квитків і в такий спосіб учиняють правопорушення, передбачені ст. 135 КУпАП, але в багатьох випадках безквитковий проїзд переростає в інші види адміністративних правопорушень: у злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівників транспорту, які здійснюють контроль за перевезенням пасажирів (ст. 185–9 КУпАП), або в дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП).

Слід зазначити, що хоча адміністративні правопорушення (ст. 135 та ст. 185–9 КУпАП) і вчиняються в громадських місцях (громадському транспорті) у великій кількості, але фактично їх статистичний облік не ведеться. Це теж пов'язано більшою мірою із соціально-економічним станом у державі (намагання підлітків заощадити на проїзді) і неможливістю або небажанням працівників транспорту затримувати неповнолітніх правопорушників для складання протоколу.

Проте слід правильно усвідомлювати значення особливостей міського життя та його впливу на поведінку підлітків. Висока густина населення, значна кількість видовищних і розважальних закладів, магазинів, барів, ресторанів, інших місць скупчення людей хоча потенційно й можуть вважатися умовами, що сприяють вчиненню неповнолітніми правопорушень, але самі по собі не можуть розглядатись як їх причини, тим більше, що перераховані обставини не є чимось негативним і в жодному випадку не потребують усунення. Інша річ, що такі обставини полегшують прояви або навіть посилюють дію тих причин та умов, що сприяють вчиненню неповнолітніми правопорушень [11, с. 34–35].

Висновки. Встановлено, що в Україні спостерігається стійка динаміка зростання адміністративних правопорушень, скоюваних дітьми. Небезпека адміністративних правопорушень полягає в їх масовості, а також у значних збитках, що завдаються суспільству. Саме тому держава повинна розуміти небезпеку адміністративних правопорушень для всього суспільства, що, своєю чергою, змусить відповідні органи здійснювати профілактику не лише злочинів, а й адміністративних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Филонов В.П. Актуальные проблемы современной криминологии : [монографія] / В.П. Филонов. – Донецк : Донецчина, 1997. – 288 с.
2. Додин Е.В. Административная деликтология в системе юридических наук / Е.В. Додин // Сов. гос. и право. – 1991. – № 12. – С. 32–36.
3. Про Національну програму «Діти України» : Указ Президента України від 18.01.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/63/96>.
4. Державна тематична доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2008 року «Реалізація права дитини на виховання в сім'ї» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ditu.gov.ua/docs/dop-2009.pdf>.

5. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/4034B350D7EB0B50C22578AF00236E6D?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=4034B350D7EB0B50C22578AF00236E6D&Count=500&>.

6. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку : [монографія] / О.І. Остапенко. – Львів : Львів. ін-т внутр. справ при Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 312 с.

7. Шакун В.І. Суспільство і злочинність / В.І. Шакун. – К. : Атіка. 2003. – 784 с.

8. Національний звіт «Зведена III та IV періодична національна доповідь про реалізацію Україною положень Конвенції ООН про права дитини» (2002–2006 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.childrights.in.ua/upload/CRC_Ukraine%20state%20report_III%20and%20IV_2008_ukr_09.2008.pdf.

9. Силенков В.І. Модели предупреждения девиантного поведения: теория и практика : [учеб. пособие] / В.І. Силенков – Новокузнецк : Кузбас. ин-т ФСИН России, 2008. – 68 с.

10. Шатилов И.Н. Социальная работа с носителями девиантного поведения : [учеб. пособие] / И.Н. Шатилов, П.А. Шацков. – Николаев, 2007. – 60 с.

11. Ковальчук Ю.І. Стан і загальний характер адміністративних правопорушень / Ю.І. Ковальчук // Вісн. Луган. акад. внутр. справ МВС. – 2003. – Вип. 1. – С. 33–38.

УДК 343.34

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL FORMS PUBLIC ORDER

Маліков В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного,
кримінального права та процесу
Міжнародного університету бізнесу і права*

У статті розглянуті актуальні питання щодо адміністративно-правових форм забезпечення громадського порядку, їх особливості застосування на сучасному етапі розвитку держави. Також розглянуто та проаналізовано ефективність застосування вказаних форм забезпечення громадського порядку.

Ключові слова: громадська безпека, громадський порядок, правопорядок, форми діяльності, громадяни.

В статье рассмотрены актуальные вопросы административно-правовых форм обеспечения общественного порядка, их особенности применения на современном этапе развития государства. Также рассмотрено и проанализировано эффективность применения указанных форм обеспечения общественного порядка.

Ключові слова: общественная безопасность, общественный порядок, правопорядок, формы деятельности, граждане.

The article deals with current issues about administrative and legal forms of public order. These features of the application at the present stage of development. Also, the paper considers and analyzes the effectiveness of these forms of public order.

Key words: public safety, public order, law and order forms of the citizens.

Актуальність теми. Адміністративна діяльність правоохоронних органів у сфері охорони громадського порядку здійснюється в конкретних формах, з'ясування сутності яких, їх вичерпного переліку та класифікації здійснювалося багатьма вченими: Д.М. Бахрахом, І.П. Голосніченком, Д.П. Калаяновим, А.Т. Комзюком, М.В. Корнієнком, Б.Г. Литваком, В.М. Плішкінін, Л.Л. Поповим, О.Н. Ярмишем та інші. Однак, беручи до уваги складність питання, що досліджується, воно ще залишається актуальним. Метою статті є визначення основних форм забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку. Актуальність статті полягає в системних перетвореннях в державі, що безпосередньо впливають на сферу правового регулювання громадського порядку.

Виклад основного матеріалу. У загальнонауковому трактуванні «форма» завжди пов'язується з категорією «зміст». Під формою будь-якого явища розуміється спосіб зовнішнього виразу змісту, відносно

стійка визначеність зв'язку елементів змісту, їх тип та структура [1, с. 103]. Форма й зміст у кожному конкретному явищі невіддільні один від одного. Причому існує форма як цілого, так і форма частини цього цілого. Так, у теорії управління під формою діяльності розуміють зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюються певними суб'єктами для реалізації поставлених перед ними завдань [2, с. 120–121]. Термін «форма» означає вид, будь-який зовнішній вияв певного змісту. Якщо функції діяльності розкривають основні напрями цілеспрямованого впливу суб'єктів на об'єкти, то форми діяльності – це шляхи здійснення такого цілеспрямованого впливу, тобто форми діяльності показують, як практично здійснюється діяльність.

Форми діяльності визначаються характером відносин у певній сфері життєдіяльності людини. Суспільно-корисна діяльність має різні наслідки: одні дії призводять до юридичних фактів, інші – ні. Форми діяльності прямо чи опосередковано обумовлені тими